

Antalya, Isparta, Afyon ve Eskişehir ille-riyle kuşatılmıştır. Karatay, Meram, Sel-çuklu, Ahırılı, Akören, Akşehir, Altınekin, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çeltik, Çum-ra, Derbent, Derebucak, Doğanhisar, Emirgazi, Ereğli, Güneysınır, Hâdim, Hal-kapınar, Hüyük, Ilgın, Kadınhanı, Karapı-nar, Kulu, Sarayönü, Seydişehir, Taşkent, Tuzlukçu, Yalıhöyük, Yunak adlı otuz bir ilçeye ayrılmıştır. 38.873 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin en geniş ilidir. 2000 yılı ge-nel nüfus sayımına göre sınırları içinde 2.217.969 kişi yaşıyordu. Nüfus yoğunlu-ğu 57 idi.

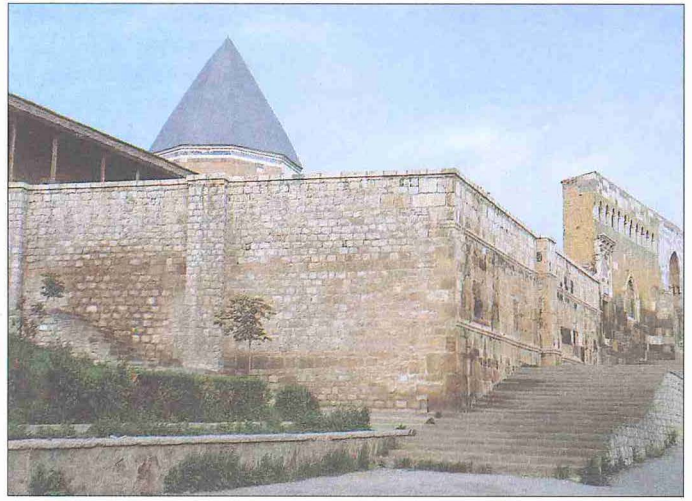
Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 2001 yılı istatistiklerine göre Konya'da il ve ilçe merkezlerinde 1332, kasabalarda 616 ve köylerde 851 olmak üzere toplam 2799 cami bulunmaktadır. İl merkezindeki cam-i sayısı 794'tür.

BİBLİYOGRAFYA :

1984 *Sonrası Konya*, Ankara 1988; Ahmet Avanas, *Millî Mücadele'de Konya*, Ankara 1998; A. Sefa Odabaşı, *20. Yüzyıl Başlarında Konya'nın Görünümü*, Konya 1998; *Millî Mücadele-den Günümüze Konya (1915-1965)*, Konya 1999, I (Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü yayı-nı); Caner Arabacı, *Geçmişten Günümüze Kon-ya Ticaret Odası (1882-1999)*, Konya 1999; Tuncer Baykara, "Günümüz Konyasına Kısa Bir Bakış", *Gez Dünyayı Gör Konyayı*, İstan-bul 2001, s. 79-87; Uğur Tanyeli, "15. Yüzyıl-dan Erken Cumhuriyet'e Konya'da Mimari", a.e., s. 177-190; Haydar Kazgan, "Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı'na Konya Ekonomisi: Tanzi-mat Sonrasına Genel Bakış", a.e., s. 191-208; Kenan Mortan – Osman S. Arolat, "Konya Eko-nomisi Üzerine Çeşitlemeler", a.e., s. 209-237; Osman Kademoğlu, "Bugünkü Konya'da El Sa-natları", a.e., s. 341-365; Süheyl Ünver, "Yet-miş Yıl Önce Konya", *TTK Belleten*, XXXI/122 (1967), s. 201-220; Ali Selçuk Biricik, "Konya'nın İklim Özellikleri", *Coğrafya Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1986-87, s. 89-99; Besim Darkot, "Kon-ya", *İA*, VI, 852.

METİN TUNCEL

Konya'da
inşa edilen
camilerin
ilki olan
Alâeddin
Camii

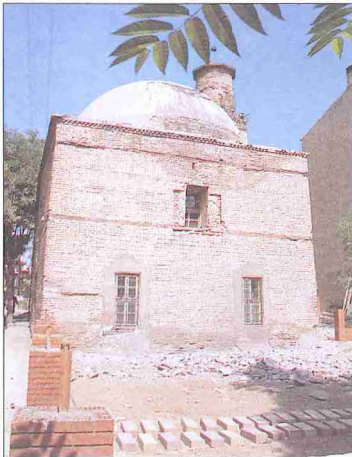
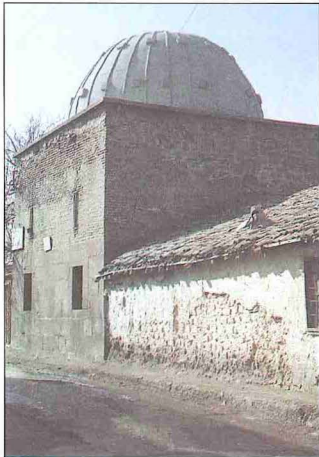
□ MİMARİ. 1. Roma ve Bizans Döne-mi. Şehir merkezinde en eski sanat eser-leri Roma ve Bizans dönemine aittir. Bu-gün yıkılmış olan Alâeddin tepesindeki XII. yüzyıla tarihlenen Eflâtun Mescidi eski bir kilise idi (bk. EFLÂTUN MESCİDİ). Te-penin güney eteğindeki mozaikli yapı, Sır-çalı Medrese yanındaki yer altı kilisesi VI. yüzyıla tarihlenmektedir. Roma ve Bizans döneminde de şehrin bir parçası olan Sil-le ve çevresinde önemli kilise ve manas-tırlar inşa edilmiştir. Sille yakınlarında ka-yalara oyulmuş Hagios Khariton Manastı-rı (Deyriefflâtun = Akmanastır) Türk tarihine de girmiştir (bk. AKMANASTIR). Aynı böl-gedeki başka kilise ve manastırlar kısmen ayaktadır.

2. Selçuklu Dönemi. Konya fethedildiği zaman şehir Alâeddin tepesini çevreleyen surun içindeydi. Yapı kalıntılarına göre Selçuklular zamanında tepenin kuzey ta-rafının Türkler'e, güney tarafının hristi-yanlara ayrılmış olduğu ve bu mahalleler arasında bir duvarın varlığı düşünülmek-tedir. Türkler'in yaşadığı bölümde saray,

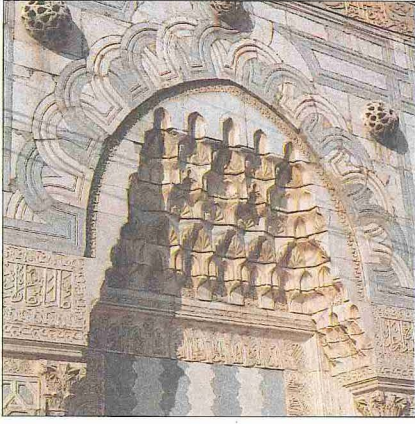
hükümet konağı, medrese, mescid, han-kah ve hamamlar yapılmıştı. Hızla büyü-yüp surların dışına doğru genişleyen şe-hir I. Alâeddin Keykubad tarafından daha geniş bir surla çevrilmiştir. Surların plan-laması ve inşasında bizzat sultan ve emîr-leri görev almış, antik heykel ve kabart-malar âdeti sergilenircesine surların ku-leleri ve kapıları üzerinde kullanılmıştır. Bu surların üstünde her 30 metrede bir olmak üzere 108 kule vardı ve hepsinin üzerinde yaptıran vezir veya emîrin adı yazılı idi. Surun dışında derin bir hendek mevcuttu. Bunların üstünde geçit için kapı hizasında köprüler bulunuyordu. Surlardan dışarıya on iki kapı açılıyordu. Bu kapıların dördünü bizzat sultan yap-tırmıştı; diğerleri Aksaray, Atpazarı, Deb-bağlar, Ertaş, Fâhîrânî, Halkabeguş, Mey-dan ve Çeşme kapıları adlarıyla anılıyor-du. Bu kapıların bazıları XIX. yüzyılın ba-şına ait Leon de Laborde'un gravürlerin-de açıkça görülmektedir. Dış surlara batı tarafında yeni bir iç kale yapılmıştı. Dış kalenin bu bölümü Zindankale olarak ad-landırılmıştı.

Camiler. Selçuklular tarafından Kon-ya'da yaptırılan ilk cami ulucami konu-mundaki Alâeddin Camii olup 1220 yılın-da bugünkü haliyle tamamlanmıştır (bk. ALÂEDDİN CAMİİ). İplikçi Camii ise 1201'den önce inşa edilmiştir (bk. İPLİKÇİ CA-Mİİ). Bir diğer Selçuklu yapısı, Lârende Kapısı dışında 1258 yılında Sâhib Ata'nın Kölük b. Abdullah'a yaptırdığı camidir (bk. SÂHİB ATA KÜLLİYESİ). 1274'te inşa edilen Sadreddin Konevî Camii 1899'da esaslı bir şekilde tamir edilmiş kırma ça-tılı bir yapıdır. Çini mihrabı Selçuklu za-manından kalmıştır.

Mescidler. Selçuklu dinî yapıları içinde mescidler önemli bir grubu meydana ge-

Sakahâne
ve Hoca Hasan
mescidleri

Karatay Medresesi'nin taçkapısı süslemelerinden bir detay

tirir. Sadece kübik bir hacimden ibaret olanlar, önünde bir dehliz veya tonozlu bir revakı olanlar, bir türbe veya tekke ile birlikte yapılanlar gibi çeşitleri vardır. En önemilileri Mihmandar (1207), Beşâre Bey (1216), Hoca Fakih, Erdemşah (1220), Abdülaziz (1253), Abdülmü'min (1278) mescidleridir. Kitâbesi olmayanlar ise şunlardır: Sırçalı, Kara Arslan, Sakahâne, Tâhir ile Zühre, Cemal Ali Dede, Tercüman, Zevle Sultan, Beyhekim, Hatuniye, Bulgur Tekkesi, Hoca Hasan, Zenburî, Karatay, İnce Minareli Medrese (Sâhib Ata) Mescidi. Hatuniye ve Hoca Hasan mescidlerinin çifte şerefeli minareleri vardı.

Medreseler. Karatay Medresesi'nin kuzey tarafındaki Ali Gav Medresesi, Konya'nın ilk medreselerinden olup kapalı avlulu planda kubbesi ayaklar üzerine oturan tiptedir. Günümüze sadece güneydeki ana eyvanı ile yanlardaki iki odası sağlam durumda gelmiştir. Medrese XIII. yüzyılın başlarına tarihlenir. Celâleddin Karatay'ın bânisi olduğu Karatay Medresesi 1251 tarihli (bk. KARATAY MEDRESESİ). Karatay Medresesi ile plan bakımından benzerlik gösteren İnce Minareli Medrese, Vezir Sâhib Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır (bk. İNCE MINARELİ MEDRESE). Konya'daki tek açık avlulu, iki katlı Selçuklu Medresesi Sırçalı Medrese olup 1242 yılında inşa edilmiştir. Taçkapıdaki taş, ana eyvan üzerindeki çini süslemeler döneminin nâdir örneklerini teşkil eder (bk. SIRÇALI MEDRESE). Varlığı tarihî kaynaklardan öğrenilen diğer Selçuklu medreseleri de şunlardır: Sultaniye (Alâeddin Camii yanında), Altınapa (İplikçi Camii yanı, 1202), Kemaliye

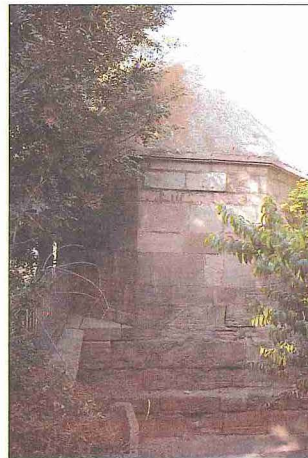
(Küçük Karatay), Sadreddin Hangâhtıraş, Nizamiye (Nalıncı), Atabekiye, Akıncı, Laîla, Sadreddin Ömer, Tâcülvezir, Hatuniye, Kadı Kalem Şah, Calâleddin Mahmud, Kadı Hürrem Şah.

Şifâhâne ve Zâviyeler. Konya merkezinde II. Kılıcarşan'ın yaptırdığı Mâristân-ı Atîk ile I. Alâeddin Keykubad'ın yaptırdığı Konya Dârüşşifâsı'ndan günümüze intikal eden hiçbir kalıntı yoktur. Önemli eğitim yapıları olan tekke, zâviye ve hankahlar surlar dışında inşa edilmiştir. Sâhib Ata Hankahı (bk. SÂHİB ATA KÜLLİYESİ) ve Sadreddin Konevî Zâviyesi kısmen günümüze gelmiştir. Mes'ûd b. Şerefşah Hankahı Uluirmak tarafında bulunuyordu.

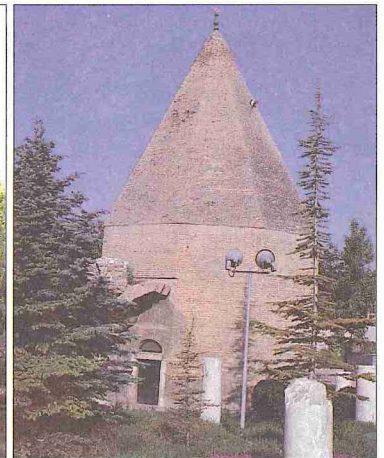
Türbeler. Selçuklular devrinde şehirde birçok hazîre ve türbe inşa edilmiş, surlar dışında büyük mezarlıklar kurulmuştu. Konya'daki türbeler yapı malzemesi, plan ve süsleme bakımından ayrı bir önem taşır. En eski türbe Alâeddin Camii avlusunda taştan yapılmış, ongen planlı, piramidal külâhlı II. Kılıcarşan Türbesi'dir. Mimarı Abdülgaffâr b. Yûsuf'tur. Türbenin eşsiz çini sandukaları sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Bu türbede Sultan I. Mesud, II. Kılıcarşan, II. Süleyman Şah, I. Gıyâseddin Keyhusrev, I. Alâeddin Keykubad, II. Gıyâseddin Keyhusrev, IV. Kılıcarşan ve III. Gıyâseddin Keyhusrev medfundur. II. Alâeddin Türbesi (yarım kümbet) Alâeddin Camii avlusunda yer alır. Sekizgen planlı olup XIII. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenir. Bütünüyle taştan veya taş-tuğla karışımı olarak sekizgen planlı, piramidal külâhlı olarak inşa edilen XIII. yüzyıl Selçuklu türbeleri şunlardır: Tâcülvezir, Necmeddin Karaaslan, Kesikbaş, Seyfeddin Karasungur, Emir Nûreddin ve Âteşbâz-ı Veli. Şeyh Alaman Türbesi kübik gövdeli ve kubbelidir. Bütünüyle tuğladan yapılmış kare planlı ve kubbeli Ho-

ca Cihan Türbesi ile eyvan şeklinde inşa edilmiş Gömeç Hatun Türbesi (bk. GÖMEÇ HATUN TÜRBESİ) farklı özellikler gösteren XIII. yüzyıl yapılarıdır. Mevlânâ Dergâhı'nın çekirdeğini oluşturan ilk türbe baldöken şeklinde ve yüksek külâhlıydı. Mimarı Şemseddin Tebrîzî'dir. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey zamanında yüksek, dilimli ve çini kaplı bir külâh eklenmiştir (bk. MEVLÂNÂ KÜLLİYESİ). Şems-i Tebrîzî Medrese ve Türbesi'nin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. İlk olarak türbenin XIII. yüzyılda yapıldığı düşünülebilir. Bugünkü haliyle XV-XVI. yüzyıl mimari özelliklerini göstermektedir. Eyvan şeklindeki türbenin üzerinde piramidal bir külâh vardır. Semâhâne olarak inşa edilen türbenin önündeki bölüm mescid şeklinde kullanılmaktadır. Vilâyet binasının batı bitişiğinde iken yıkılmış olan Alevî Sultan Türbe ve Mescidi de XIII. yüzyılın sonlarında yapılmıştı.

Ticarî Yapılar. XIII. yüzyıla kadar çarşı ve pazarlar Alâeddin tepesinin etrafında iken daha sonra dış surların dışına taşınmıştır. Buğday pazarı kuzeyde, kapan ve odun pazarı batıda, bezzâzistan doğuda idi. Aksaray Kapısı civarında ise at ve koyun pazarları bulunuyordu. Çarşı içinde tüccarların kaldıkları hanların bazıları şunlardır: Şekerciler, Pirinççiler, Vezir Ziyâeddin, Bedreddin Yalman, Demre Hatun. Alışveriş yapılan mekânlardan sadece Sâhib Ata Hankahı'nın bitişiğindeki birkaç dükkân günümüze kadar gelmiştir. Şehirde karşılamalar, törenler, spor gösterilerinin yapıldığı büyük meydanlar vardı. Bunların en büyüğü kuzeyde bugünkü Musallâ Mezarlığı'nın yerinde bulunuyordu. Başşehir Konya'nın çevresinde birçok kervansaray yapısı mevcuttur. Ankara yolu üzerindeki Horozlu Hanı'nı 1246-1249 yıllarında Emîr Eseddüddin

Âteşbâz-ı Veli ve Tâcülvezir türbeleri

Rûzbe yaptırmıştır. Dokuzun Hanı, Akşehir yolu üzerinde Emîr-i İğdiş Hacı İbrâhim b. Ebû Bekir tarafından inşa ettirilmiştir. Mimarı Osman b. Abdurrahman'dır. Akşehir yolu üzerindeki bir diğer han da Argıt Hanı olup yapıyı Şemseddin Altun-Aba yaptırmıştır. Aksaray yolu üzerindeki Zazadin Hanı 1238 yılında Sâdeddin Köpek tarafından inşa ettirilmiştir. Aynı güzergâhtaki Akbaş Hanı XIII. yüzyıl sonlarında yapılmıştır. Beyşehir yolu üzerindeki Kızılören (1206) ve Kuruçeşme (1207) hanları çok harap durumdadır. 1202 tarihli Altınapa Hanı ise baraj suları altında kalmıştır.

Su Mimarisi. Selçuklu dönemi su mimarisine ait önemli yapılar günümüze kadar gelmemiştir. Tarihî kaynaklardan öğrenildiğine göre şehrin içme suyu şehrin batısında Meram civarındaki dağlardan sağlanmıştır. Mukbil ve Beypazarı kaynaklarından temin edilen su I. Alâeddin Keykubad zamanında şehre getirilmiştir. Suyun taksimatı kale dışında Havzan'da yapılarak çeşmelere akıtılıyordu. Vezir Sâhib Ata Fahreddin Ali de Meram çayından Sahip Irmağı adıyla bir kol alarak Havzan'daki buzhanelerine, Sadreddin Konevî Zâviyesi'ne, mescid, medrese ve Lârende Kapısı'ndaki külliyesine su veriyordu. Selçuklu devrinin emzikli sebillerin nâdir örnekleri buradaki caminin cümle kapısının iki yanında yer alır. Kışın havuzlarda toplanan su donduktan sonra kalıplar halinde buzhanelere yığılarak yazın kullanılıyordu. Beşik tonozlu, kalın toprak örtülü buzhaneler restore edilerek korunmaktadır. Çeşmelerin yanı sıra sarnıçlar da kullanılmaktaydı. Lâlebahçe mahallesinde Şerefeddin Sarnıcı, Aksarıncı ile Ana Sultan Sarnıcı Selçuklular zamanında yapılmıştır. Selçuklu devri hamamlarından sadece biri günümüze ulaşmıştır; bu da Sâhib Ata Külliyesi'nin bir parçası olan Sultan Hamamı'dır. Sungur Ağa Hamamı, İhtiyârüddin Hamamı, Nakışlı Hamam, Develi Hamam ve Kalıçe Hamamı yıkılmıştır.

Sivil Mimari Eserleri. Halkın oturduğu evlerin avlular içinde taş temeller üzerine kerpiçten tek veya iki katlı olarak inşa edildiği söylenebilir. Devlet büyüklerinin köşkleri ve sarayları taş ve tuğladan yapılmış. Şehrin dışında Meram'da büyük bahçeler ve bağlar vardı. Alâeddin Köşkü, İçkale'de II. Kılıcarslan tarafından yaptırılmış ve I. Alâeddin Keykubad tarafından tamir ettirilmiş bir yapıdır. Yapılan kazılarda zengin alçı ve çini süslemelere ait parçalar bulunmuştur.

Baraj suları altında kalan Altınapa Hanı – Konya

3. Karamanoğulları Dönemi. Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Konya'ya hâkim olan Karamanoğulları zamanında şehirde önemli yapılar inşa edilmiştir. Bu devirde şehrin sarayı, iç ve dış kalelerinin kullanıldığı söylenebilir. Camiler. Meram Külliyesi, Konya'nın mesire yeri Meram'da Hacı Has Bey oğlu Mehmed tarafından 1421 yılında cami, dârülhuffâz, hamam ve değirmenden meydana gelen bir külliye olarak yaptırılmıştır. Külliye, büyük bir ihtimalle Selçuklular zamanında inşa edilen Tavus Baba Zâviyesi'ni de içine almaktaydı. Bu yapılardan değirmen günümüze kadar gelmemiştir. Dursunoğlu Camii XV. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. Şerefeddin Camii ve Türbesi XIII. yüzyılda yapılmıştır. Cami 1444'te Karamanoğlu II. İbrâhim Bey tarafından yenilenmiş ve yakınına bir medrese ile çifte hamam inşa edilmiştir; XVI. yüzyılın sonlarında bugünkü şeklini almış, türbe ve medrese ise yıkılmıştır. Bu dönemde Selçuklular zamanından kalan İplikçi Camii elden geçirilip yenilenmiştir. Kadı Mürsel (Hacı Hasan) Camii 1409'da bir imaretle birlikte yapılmıştır. İmareti sonradan yıkılmış ve Osmanlı devrindeki onarımla günümüze kadar gelmiştir. Kadı Mürsel'in Gazi Alemşah mahallesindeki mescidi de yenilenerek zamanımıza ulaşmıştır. Bu devir yapılarından Meram'daki Şeyh Vefâ Mescidi, şehir merkezindeki Kazancı, Muîniye ve Molla Mehmed mescidleri gibi yapılardan hiçbir iz kalmamıştır.

Medreseler-Dârülhuffâzlar. Karamanoğlu medreselerinden hiçbir günümüze kadar gelmemiştir. Alâeddin tepesinin doğu yanındaki Kazancı, Beyhekim mahallesindeki Muîniye, Selimiye Camii batısındaki Molla Mehmed Çelebi medreselerinin varlığı kaynaklardan öğrenilmektedir. Bu devir yapıları arasında dârülhuffâzlar ayrı bir grup oluşturur. 1421 yılında

Karamanoğlu II. Mehmed Bey zamanında yaptırılan Has Bey Dârülhuffâzı önemli bir örnektir. Cephesi, mihrabı, taş ve çini süslemeleriyle dikkati çeker. Canbazzâde Nasuh Bey Dârülhuffâzı, üç bölümlü revakı ile tek kubbeli bir mescid gibi XV. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiştir. Zamanımıza ulaşmayan dârülhuffâzlar ise şunlardır: Zergar Ahmed, Hacı Salman, Lâl Paşa, Pîr Hüseyin Bey, Hoca İbrâhim, Hacı Hasan, Bağdat Hatun, Hoca Ömer.

Türbeler. Karamanoğlu türbeleri mimari özellikleri bakımından Selçuklu türbelerinden ayrılır. Ulaş Baba, Şeyh Osman Rûmî, Fakih Paşa (Burhan Fakih), Siyavuş Velî, Kalenderhâne, Şeyh Şücâüddin türbeleri önemli yapılardır. 1431'de Emîr Pîr Hüseyin tarafından yaptırılan Turgutoğulları'nın türbesi bu devir türbelerinin en büyüğüdür. Bazı Selçuklu türbeleri bu devirde onarılmış ve yenilenmiştir. Pîr Esad, Hoca Fakih, Hz. Mevlânâ türbeleri bunlara örnek teşkil eder.

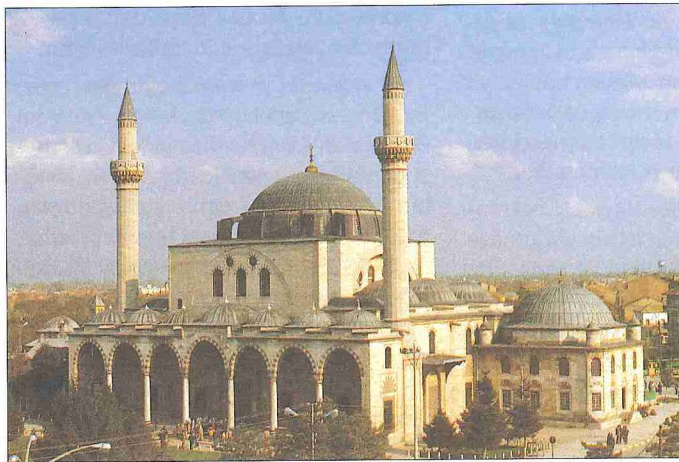
Zâviyeler. Beyhekim Mescidi'nin batısındaki Şeyh Ebû İshak Kâzerûnî Zâviyesi 1418 yılında Karamanoğlu II. Mehmed Bey tarafından yaptırılmış olup bir makam zâviyesidir. Bu dönemde eski Selçuklu medresesine Ali Gav Baba defnedilerek burası bir zâviyeye dönüştürülmüştür.

Su Mimarisi. Karamanoğlu devri çeşmelerinden sadece Küçük Yûsuf Ağa'nın Hoca Fakih Zâviyesi bitişiğindeki çeşmesi günümüze gelebilmiştir. Karamanoğlu II. İbrâhim Bey zamanında yaptırılan 1424 tarihli Meram'daki Has Bey Hamamı ile Şerefeddin Camii yanındaki Mahkeme (Yeni) hamamlarının her ikisi de çifte hamam olup benzer planda haçvari dört eyvanlı köşe hücreli tipte inşa edilmiştir. 1955 yılında yıktırılan Mevlânâ Dergâhı yakınındaki Türbe Hamamı da aynı planda yapılmış Beylikler dönemi yapısıydı.

Gömeç Hatun Türbesi yakınındaki Fenârî, Akcamî yakınındaki Şad Bey, Tursunoğlu Camii yakınındaki Pîrî Bey, Alevî Sultan Türbe ve Mescidi yakınındaki Müstevfî Hamamı bu devre ait olmakla beraber yıkılmış yapılarıdır.

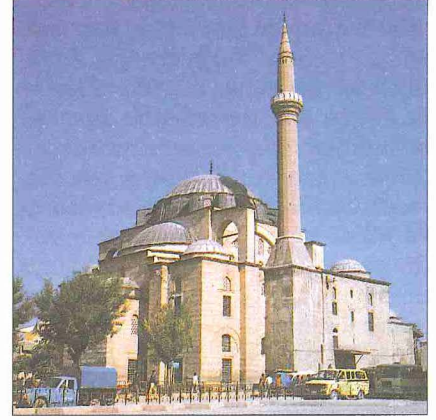
4. Osmanlı Dönemi. 1468 yılında Fâtih Sultan Mehmed Konya'yı Karamanoğulları'ndan aldıktan sonra harap olan surları onartmıştır. Dış surla bitişik Ahmedek bu dönemde zindan olarak kullanılmıştır. Bugünkü Zindankale adı da buradan gelmektedir. XVIII. yüzyıl kaynaklarında ve XIX. yüzyıl başlarına ait gravürlerde surlar sağlam görünmektedir. Ancak bu yüzyılın ortalarında şehre gelen Charles Texier surların sökülüp taşlarının kamu ve özel inşaatlarda kullanıldığını anlatır. Bugün ne iç kalenin ne de dış kalenin surlarından herhangi bir parça mevcuttur. Tek istisna, üzerinde Alâeddin Köşkü denilen II. Kılıcarşan Köşkü'nün bulunduğu burç kalıntısıdır. Bazı kazılarda sur temellerinde kullanılan daha önceki devirlerin yapılarından devşirilmiş parçalara rastlanmıştır.

Camiler. Pîrî Mehmed Paşa Camii 1524 yılında inşa edilmiştir. Etrafındaki Karamanoğlu eseri Siyavuş Velî Türbesi, hamam, medrese ve zâviye ile küçük bir manzume oluşturur. Sultan Selim Camii ve Külliyesi Mevlânâ Dergâhı'nın batısındadır ve Konya'da klasik Osmanlı mimarisinin eşsiz bir örneğini oluşturur. İnşasına II. Selim'in Konya valiliği sırasında başlanmış ve hükümdarlığı zamanında tamamlanmıştır. Caminin batı bitişiğindeki Yûsuf Ağa Kütüphanesi XVIII. yüzyılda inşa edilmiştir. Caminin kuzey tarafına yaptırılan han ve imaret gibi vakıf yapıları 1958'de belediyece yıktırılmıştır (bk. SULTAN SELİM CAMİİ ve KÜLLİYESİ).

Sultan
Selim Camii
ve Yûsuf Ağa
Kütüphanesi –
Konya

Şerefeddin Camii hükümet konağının kuzeyinde olup XVI. yüzyılın sonlarında yenilenen klasik bir Osmanlı eseridir. Plan olarak Mimar Sinan'ın İstanbul'daki Kılıç Ali Paşa Camii'ne benzetilmektedir. Aziziye Camii, çarşı içinde ilk olarak ahşaptan 1676 yılında Musâhib Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu caminin yanmasından sonra 1874'te Sultan Abdülaziz'in annesi Pertevniyal Vâlide Sultan'ın yardımı ile bugün mevcut olan barok üslûbundaki yapı inşa edilmiştir (bk. AZİZİYE CAMİİ). Kapı Camii de çarşı içerisindeydi. 1658 yılında yaptırılan cami 1811'de yenilenmiş ve daha sonra yanmıştır. Bugünkü cami 1868 yılında yeniden yapılmıştır. Konya'da Osmanlı döneminde inşa edilen ahşap tavanlı, kırma çatılı camilerin önemlilerinden olan Hacı Fettah Camii, aynı adla anılan mahallede 1712 yılında Abdülfettah ve Abdullah çavuşlar tarafından yaptırılmıştır. Ovalıoğlu Camii'ni (Çelik Paşa) 1764'te Vali Çelik Mehmed Paşa inşa ettirmiştir. Nakiboğlu Camii, 1762 yılında Konya müftüsü Nakîbülhac Seyyid İbrâhim tarafından yaptırılmış ve 1926'da etraflıca onarılmıştır. Arslanlı Kışla Camii 1819 yılında inşa edilen ahşap direkli bir cami olup ahşap oyma ve kalem işi süslemeleri bakımından zengindir. Köprübaşı Camii'ni 1826'da Cemâleddin Çelebi yaptırmıştır. Nâmîk Paşa Camii 1888'de inşa edilmiştir. Anber Reis Camii XIII. yüzyılda Selçuklu devrinde yaptırılmış, Karamanoğulları zamanında tamir edilmiştir. 1911'de Vali Ârifî Paşa'nın arzusu üzerine Mimar Muzaffer Bey tarafından projelendirilerek yenilenmiştir. Cami ile Gazi Lisesi arasındaki yol üzerinde kalan XIII. yüzyıla ait Anber Reis Türbesi yıktırılmıştır. Osmanlı devrinde Selçuklu cami ve mescitleri onararak kullanılmıştır. Ahşap direkli

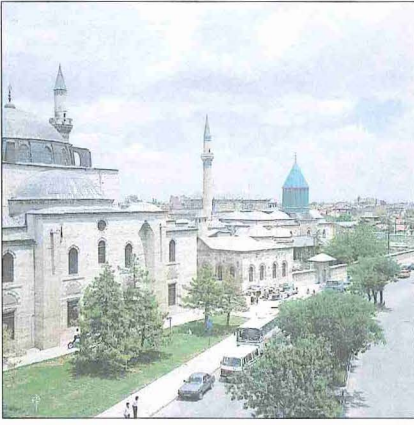

Şerefeddin Camii – Konya

bir Selçuklu camisi olan Sâhib Ata Camii geçirdiği yangından sonra 1871 yılında bugünkü şekline kavuşmuştur. En önemli onarımlar II. Abdülhamid zamanında Alâeddin Camii'nde yapılmış, Vali Surûrî Paşa'nın 1891 yılında yaptırdığı değişikliklerle cami son şeklini almıştır. Bu devirde inşa edilen önemli mescitlerden Meydânî Mescidi Çiftmerdiven mahallesinde olup 1585'te Meydânî Ali oğlu Ahmed Bey tarafından yaptırılmıştır. Cevizaltı Mescidi'ni 1880 yılında aynı adlı mahallede Konya müftüsü Abdullah Efendi inşa ettirmiştir.

Medreseler. Osmanlı devrinde yapılmış altmış civarında medreseden hiçbir günümüze kadar gelmemiştir. Bunların büyük bir kısmı kerpiçten inşa edilmiş bir avlu etrafında sıralanan önlere revaklı öğrenci hücrelerinden meydana geliyordu. Tesbit edilebilen önemli medreselerden Taşkapı Medresesi 1676 yılında Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Nakiboğlu Medresesi 1764'te inşa edilmiştir. Ovalıoğlu Medresesi XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Çelik Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yûsuf Ağa Medresesi 1797 yılında inşa edilmiştir. Ziyâiye Medresesi'ni 1813'te Esenlerizâde yaptırmıştır. Nûriye Medresesi 1901 yılında Hacı Mehmed Efendi tarafından inşa edilmiştir. Saraçoğlu, Mahmûdiye, Pîrî Paşa medreseleri ise daha önce tekke olarak kurulmuştur.

Tekke ve Zâviyeler. Konya'da Osmanlı döneminin en önemli tekke ve zâviyelerinin başında Mevlânâ Dergâhı gelmektedir. XX. yüzyılın başlarına kadar yapılan ilâve, onarım ve yenilemelerle büyük bir

Mevlânâ Külliyesi – Konya

külliye halini almıştır (bk. MEVLÂNÂ KÜLLİYESİ). Günümüze gelen diğer tekke yapıları ise Mahmud Dede Zâviyesi, Sûd Tekkesi, Gazezler Tekkesi'dir.

Türbeler. Konya'da Osmanlı devrinde yapılmış türbelerin en önemli örnekleri Mevlânâ Dergâhı'nın hazîresinde bulunan türbelerdir. Bunlardan Hürrem Paşa Türbesi (1527), Hasan Paşa Türbesi (1573), Sinan Paşa Türbesi (1574), Fatma Hatun Türbesi (1621) sekizgen planlı tipik Osmanlı mezar yapılarıdır. Hürrem Paşa Türbesi'nin önünde bir revak bulunmaktadır. Aynı hazîredeki Mahmud Bey Türbesi 1534 yılında inşa edilmiştir. Musallâ Mezarlığı'ndaki Şeyh Şücâ (XVI. yüzyıl başı) ve Şeyh Halil (1597) türbeleri de önemli yapılarıdır.

Ticarî Yapılar. Osmanlı döneminde inşa edilen ticarî yapıların hiçbiri orijinal durumuyla günümüze kadar gelememiştir. 1538 tarihli, dokuz kubbeli Konya Bedestenini 1901'de yıktırılarak yerine Sanayi Mektebi (bugünkü özelidare binası) yaptırılmıştır (bk. BEDESTEN). Konya Çarşısı 1869 yılında Vali Tevfik Paşa, buğday pazarı ise 1901'de Vali Ferid Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Yok olan ticaret yapıları ise şunlardır: II. Bayezid'in yaptırdığı Kiremitli Han, Behram Ağa'nın inşa ettirdiği Avlun Han, Mahmud Paşa'nın yaptırdığı Alaca Han, Kösem Vâlide Sultan'ın yaptırdığı Vâlide Hanı, Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği Bezirgânlar Hanı, Kethüdâ Aslan Ağa'nın yaptırdığı Aslan Ağa Hanı. XIX. yüzyılda inşa edilen Mecidiye Hanı günümüzde de kullanılmaktadır.

Su Mimarisi. Osmanlı devrinde şehir gelen su miktarı artırılmış ve yeni su

kaynakları bulunmuştur. Yavuz Sultan Selim zamanında Dutlu suyu getirilmiş, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde su miktarı artırılmıştır. XIX. yüzyılda Vali Ferid Paşa, Kızılviran dağlarından Çayırbağ suyunu demir borularla şehre akıtmıştır. Konya çeşmeleri değişik tipte inşa edilmiştir. Sivri kemerli çeşmeler yaygındır. Konya'da köşe başlarında, meydanlarda yaptırılan iki cepheli çeşmeler de vardır. Düz cepheli çeşmeler de ayrı bir grup oluşturur. Konya çeşmelerinin büyük bir kısmının ahşap sundurması bulunmaktadır. En eski çeşme Şems-i Tebrîzî yakınlarındaki Yavuz Selim Çeşmesi'dir (1519). Uluırmak'taki Gevrağı Çeşmesi (1537), Topraklık'taki Ak Çeşme (1554), Fakih Dede mahallesindeki Ali Paşa Çeşmesi (1555), Pîrî Mehmed Paşa Camii yanındaki Mehmed Ağa Çeşmesi (1589) eski örneklerdir. Konya'da kitâbeli 100'ün üzerinde çeşme bulunmaktadır. Konya'da çeşmelerden başka şadırvanlar da yapılmıştır. Mevlânâ Dergâhı Şadırvanı 1512'de inşa edilmiş ve XIX. yüzyılda yenilenmiştir. Diğer şadırvanlar Şerefeddin Camii Şadırvanı, Aziziye Camii Şadırvanı ve yıkılan Kapı Camii Şadırvanı'dır. Şehirde Osmanlı döneminde yapılmış hamamlardan günümüze gelebilen Ahmed Efendi Hamamı (1676) çift hamam olarak Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir.

Sivil Mimari. Konya'nın sivil mimarlık eserleri olan eski evlerin çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Bunlar, hayat denilen avlular içerisinde tek katlı veya iki katlı olarak yapılmıştır. Esas yapı malzemesi

taş temel üzerine kerpiçtir. Düz toprak damlar XIX. yüzyıl sonlarına doğru kırma çatıyla kaplanmıştır. Ana plan tipleri hayatlı, mâbeyinli, dış sofalı- iç sofalı olarak belirlenmiştir. Ahşap oyma çivili ve kalem işi süslemeli evler de bulunmaktadır.

Resmî Yapılar. Konya'da son Osmanlı devri ve Cumhuriyet dönemine ait önemli binalar mevcuttur. Vilâyet binası (1883), Gar binası (1889), Bağdat Otel (XIX. yüzyıl sonu), Gazi Lisesi (1917), Mimar Muzafer Bey'in yaptığı Kız Muallim Mektebi (1924), Gazi İlkokulu (1926), İsmet Paşa İlkokulu (1926) ve Hâkimiyet-i Milliye İlkokulu (1926) bunlardan bazılarıdır.

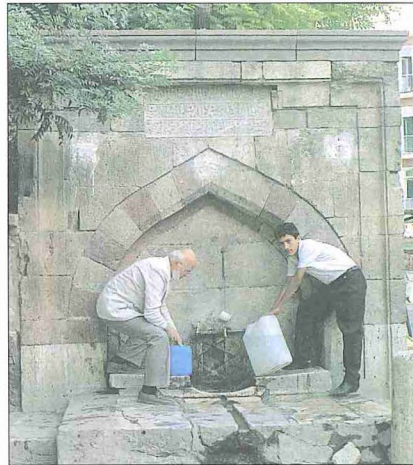
BİBLİYOGRAFYA :

Şehabettin [Uzluk], *Konya Âbideleri*, Konya 1939; Mehmet Önder, *Seyahatnamelerde Konya*, Konya 1948; a.mlf., *Mevlâna Şehri Konya*, Konya 1962, tür.yer.; a.mlf., "Son Yüzyıl İçerisinde Konya'da Yıkılan Selçuklu Eserleri", *Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı*, Konya 1973, s. 169-178; Celile Berk, *Konya Evleri*, İstanbul 1951; Konyalı, *Konya Tarihi*, tür.yer.; *Konya İl Yıllığı* (1967); F. Sarre, *Konya Köşkü* (trc. Şahabeddin Uzluk), Ankara 1967; Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I, tür.yer.; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, tür.yer.; Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1985, tür.yer.; Osman Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Mimarisi* (doktora tezi, 1994), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü; Remzi Oğuz Arık, "Alâeddin Tepesi", *Ölkü: Milli Kültür Dergisi*, I/1, Ankara 1941, s. 12-15; Semavi Eyice, "Konya ile Silile Arasındaki Ak Manastır Menakıb'ul Arifin'deki Deyr-i Eflatun", *ŞM*, sy. 6 (1966), s. 135-160; a.mlf., "Bertrandon de la Broquière ve Seyahatnamesi (1432-1433)", *İTED*, VI/1-2 (1975), s. 85-126; Sadi Dilâver, "Anadolu'daki Tek Kubbeli Selçuklu Mescitlerinin Mimarlık Tarihi Yönünden Önemi", *STY*, sy. 4 (1971), s. 17-28; Mahmut Akok, "Konya'da Üç Tarihi ve Mimari Eser Altın Apa Kervansarayı, Hasbey Dar'ül Hüffazı ve Selim II. İmareti", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XX/1, Ankara 1973, s. 5-36; a.mlf., "Konya Şehri İçindeki Alâeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazılarının Mimari Buluntuları", *TTK Belleten*, XXXIX/154 (1975), s. 217-224; Yılmaz Önge, "Konya ve Çevresindeki Mukarnashlı Şadırvanlar", *VD*, XIX (1985), s. 95-108.

HAŞİM KARPUZ

Konya'nın en eski çeşmesi olan Yavuz Selim Çeşmesi

KONYA ETNOGRAFYA MÜZESİ

Sâhibata caddesi üzerinde bulunan iki katlı betonarme bir yapıda hizmet vermektedir; teşhir salonu zemin kattıdır. Koleksiyonlarının nüvesini, 1901 yılında Müze-i Hümayun'un Konya şubesi olarak kurulan ilk müze ile 1927'de Mevlânâ Müzesi'ne çevrilen Mevlânâ Dergâhı'ndan getirilen etnografik eşyanın teşkil ettiği müze 6 Aralık 1975'te Konya Etnografya